

užily. Lektorované edukační programy a komentované prohlídky pro školy tak byly znovu inzerovány od 6. ledna 2015 a reálně využívány (i vzhledem k uzavírání pololetního školního hodnocení) až o dva týdny později.¹⁸ Vzdělávací programy pro školy tak probíhaly nikoli po tři, ale pouze po dva měsíce, od poloviny ledna do poloviny března 2015, kdy výstava skončila.

Uvedený nesoulad organizace a inzerce výstavy s rytmem školního roku lze označit za jeden z důvodů, proč byla edukační nabídka pro školy nakonec využita jen z poloviny (viz výše), přestože zájem ze strany škol její kapacity ve výsledku dalece přesahoval.¹⁹ Dalším důvodem je preference dopoledních časů. Základní a zejména mateřské školy využívaly téměř výhradně dopolední programovou nabídku, i když edukační programy se konaly i odpoledne. Ač byla tedy výstava veřejnosti otevřena denně od deseti do osmnácti hodin,²⁰ návštěvnost školních skupin se soustředila ve všední dny do dopoledních časů. Ve snaze vyjít vstříc rostoucímu zájmu této cílové skupiny byly nejprve zvýšeny počty průvodců dopoledních komentovaných prohlídek, nakonec však nezbylo než zájemce odmítat z kapacitních důvodů.

Na závěr je třeba zmínit ještě jednu podstatnou, možná však obtížně postřehnutelnou skutečnost. Realizace edukačních aktivit na výše popsané úrovni a v uvedeném rozsahu by nebyla možná bez profesionálního přístupu a personálního zajištění. Díky projektu *Památky nás baví* se mohl hlavní kurátor výstavy obrátit na početný tým odborníků, kteří se v dané době intenzivně teoreticky i prakticky zabývali možnostmi památkové edukace v českém prostředí.²¹ Z jejich zkušeností, námětů, kontaktů i času pak vyrostla nabídka, kterou uváděli do praxe nejen oni sami, ale také další přizvaní pedagogové (současní i budoucí). Celkem mluvíme zhruba o dvou desítkách osob, které se na realizaci doprovodných vzdělávacích programů podílely.²²

Nejen proto se velmi osvědčila role koordinátorky vzdělávacích aktivit, které se zhostila Radka Těšínská Lomičková. Již před zahájením výstavy se podílela na jednáních autorského a edukačního týmu, zajistila zprovoznění rezervačního systému pro školní skupiny nebo adresnou inzerci výstavy v pražských a středoevropských školách. Na místě samém pak organizačně zajišťovala přípravu i průběh programů, řešila aktuální problémy a v menší míře také některé programy sama vedla. Zejména jejím osobnostním předpokladům lze přičíst podíl na vysoké kvalitě komunikace mezi studenty, lektory, pedagogy, pracovníky NPÚ a učiteli. Zvláště je pak třeba vyzdvihnout postupně vybudovanou důvěru a úzkou spolupráci se stálým personálem Jízdárny Pražského hradu v čele s pokladními.²³

I díky těmto nenápadným skutečnostem a na první pohled neviditelným činnostem odcházeli účastníci doprovodných programů spokojeni a zanechávali na

výstavu *Hrady a zámky objevené a opěvované* kladné ohlasy. Také proto fungovalo osobní doporučení návštěvníků, kteří byli s programem či komentovanou prohlídkou spokojeni, a zájemců utěšeně přibývalo. Přáli bychom si, aby se i další velké výstavní projekty NPÚ mohly pyšnit nejen enormní návštěvností, ale především vysokou mírou návštěvnické spokojenosti. I na základě předložených zkušeností jsme přesvědčeni, že kvalitní edukační nabídka, vytvořená a realizovaná na profesionální bázi a s ohledem i na zdánlivě drobné komunikační detaily, může k tomuto cíli přispět.

Hana HAVLŮJOVÁ; Petr HUDEC;
Radka TĚŠÍNSKÁ LOMIČKOVÁ

■ Poznámky

výuku o středověku, popřípadě poskytnout netradiční shrnutí českých dějin žákům 8. a 9. tříd.

18 Nepotvrdilo se tedy, že by školy bez včasného avíza již v září nechťely nebo nedokázaly návštěvu výstavy do školního harmonogramu zařadit.

19 Zde lze naopak hledat jeden z důvodů, proč na návštěvnost škol měly minimální vliv jarní prázdniny.

20 Z provozních důvodů lze jen doporučit, aby se pokladna a šatna otvíraly pro školní skupiny minimálně s patnáctiminutovým předstihem před otevřením výstavního prostor. Čas na vzdělávání tak nepadne na úkor organizačních nezbytností (koupě vstupenek, odložení kabátů) ani komfortu ostatních návštěvníků. Zejména v závěrečných týdnech, kdy byl o výstavu největší zájem veřejnosti, zájemci stojící v dlouhých frontách nelibě nesli, když dostávaly objednané školní skupiny přednost. Nákupem velkého počtu vstupenek totiž mj. ostatní čekající dále zdržovaly.

21 Výsledky činnosti, mezi které patří také metodické publikace určené pro potřeby rozvoje památkové edukace, jsou k dispozici na webových stránkách www.pamatky-nasbavi.cz.

22 Zvláště je zde třeba znovu vyzdvihnout práci studentek a studentů Střední pedagogické školy Futurum Praha a Pedagogické a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, kteří na výstavě působili v roli průvodců a lektorů.

23 Jako velká výhoda pro zvládnutí této náročné role se ukázaly mimo jiné předchozí zkušenosti koordinátorky ze správy a návštěvnického provozu Kláštera Plasy.

Sto let Katechismu památkové péče Maxe Dvořáka¹

Hovoříme-li dnes o potřebě širšího dialogu o teoretických východiscích památkové péče a jeho hodnotovém ukotvení, které by mělo vycházet z toho, čím se hodnotově orientuje život společnosti a lidského jedince, jsou nám při našich úvahách přirozenou oporou klasická díla oboru. K těmto cenným, myšlenkově neobyčejně bohatým pracím se bezesporu řadí rovněž Katechismus památkové péče Maxe Dvořáka,¹ od jehož prvního vydání uplynulo v letošním roce právě sto let.²

Kniha s krátkým, výstižným názvem *Katechismus der Denkmalpflege* vyšla v nelehké době 1. světové války jako publikace vídeňského Uměleckohistorického institutu c. k. Centrální komise pro památkovou péči a již o dva roky později, v roce 1918, se dočkala svého druhého vydání.⁴ O významu, který byl publikaci ve své době přikládán, svědčí i rozhodnutí přeložit ji postupně do všech národních jazyků Předlitavska. I když k realizaci této myšlenky nakonec kvůli následnému rozpadu rakousko-uherského soustátí a na něj navázaných struktur nedošlo, není pochyb o tom, že vzhledem k obecné znalosti německého jazyka ve středoevropském prostoru až do poloviny 20. století bylo dílo v odborných kruzích dobře známo a neexistence jeho českého překladu nebyla vnímána nikterak palčivě. Toho se vlivem okolností práce dočkala až v roce 1991 v tehdejším Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody v Praze.⁵

Nepřiliš rozsáhlá publikace, všeobecně považovaná za příručku moderní památkové péče pro širokou veřejnost, je psaná stručnou a srozumitelnou formou, která je dále podpořena výběrem ilustrací, které vhodně dokumentují základní principy rozváděné v textu. Za touto prvoplánově jednoduchou strukturou se ale skrývá bohatství teoretických úvah, které v řadě ohledů přinášejí nový pohled na problematiku památkových hodnot a ochrany starého uměleckého fondu. Myšlenky obsažené v Katechismu tak představují sumariaci a syntézu Dvořákových názorů v této oblasti, které se postupně vyvíjely v návaznosti na závěry jeho uměleckohistorických výzkumů a zejména ovšem na intenzivní zapojení

■ Poznámky

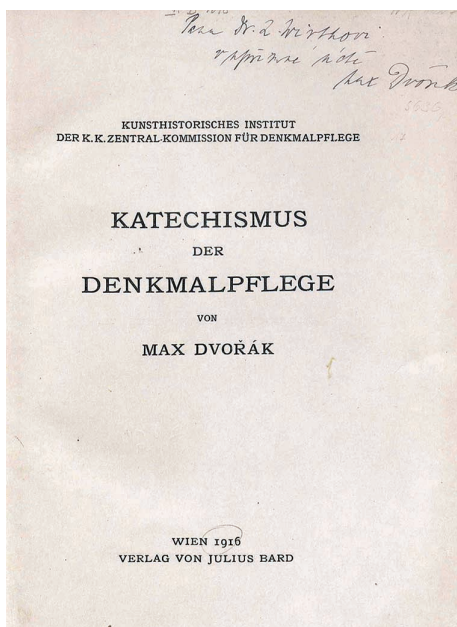
1 Tato práce byla podpořena grantem Studentské grantové soutěže ČVUT č. SGS 16/178/OHK1/2T/15.

2 Dále jen *Katechismus*.

3 Max Dvořák, *Katechismus der Denkmalpflege*, Wien 1916.

4 Max Dvořák, *Katechismus der Denkmalpflege*, Wien 1918.

5 Max Dvořák, *Katechismus památkové péče*, Praha 1991. Druhé české vydání, rozšířené o obrazovou přílohu, je z roku 2004 (Max Dvořák, *Katechismus památkové péče*, Praha 2004).

1

Obr. 1. Max Dvořák, *Katechismus der Denkmalpflege*. Titulní list prvního vydání z roku 1916 s autorovým věnováním Zdeňku Wirthovi. Knihovna Ústavu dějin umění AV ČR. Reprofoto: Kristina Uhlíková, 2016.

do praktického procesu ochrany památek, do něhož vstoupil na žádost Aloise Riegla již v roce 1903. Tato Dvořákova role byla zásadním způsobem umocněna převzetím všech funkcí jeho těžce nemocného učitele v Centrální komisi o dva roky později.

Dvořákova teorie památkové péče, jak ji nalézáme v *Katechismu*, vychází ze zásad postulovaných Rieglem v jeho klíčovém spisu *Der moderne Denkmalkultus. Sein Wesen und seine Entstehung*,⁶ tyto zásady jsou ale podrobeny kritickému zkoumání a v řadě ohledů modifikovány. Vedle tohoto základního inspiračního zdroje ovšem práce reflektuje a přetváří širší spektrum dobových myšlenkových proudů, k nimž patřily, mimo jiné, názory Georga Dehia, Bodo Ebhardta či Camilla Sitteho.

V souhlasu s Rieglem (a Dehiem) klade Dvořák velký důraz na otázku autenticity památek a jako prvořadý imperativ památkové péče požaduje „a) co možná udržet památku v místě jejího původního vzniku a určení, b) v jejím nezměněném vzezření a vzhledu“.⁷ Vedle dochované originální stavební substance je přitom třeba šetřit i autenticitu formy, neboť „(n)ejvětší výzdobou starých staveb zvenčí i uvnitř je jejich historická forma a jejich starý ráz“.⁸ To nevylučuje jejich pravidelnou údržbu, právě naopak, ale opravy je třeba provádět tak, „aby se pietně přizpůsobily v materiálu a formě starému charakteru památky“.⁹ Přitakává tím jednoznačně novému, modernímu přístupu k péči o památky, který snad nejlépe charakterizuje známý Dehiův výrok: konzervovat, ne restaurovat!

S tímto postojem úzce souvisí Dvořákův omezitý přístup k otázce celistvosti památky. Odmítá jednoznačně předchozí praxi tzv. slohově věrné obnovy, protože nevěří, že rekonstruováním je možné dát budovám jejich původní vzhled. Zastává názor, že restaurátorskými zásahy jsou památky v každém směru ničeny, neboť „ztrácejí svůj historický význam a mění se ve velmi nespolehlivé svědky uměleckého chtění a umění minulosti, jimž byla více nebo méně odebrána cena originality“.¹⁰ Opravy a úpravy díla by tudíž neměly přesahovat rámec nutnosti a měly by směřovat k jeho pietnímu zajištění v dochovaném (často více či méně fragmentárním) stavu pro další pokolení. Problematika celistvosti se tak stává významově podřízenou hodnotě autenticity.

Jednou z nejvýznamnějších a ve své době bezesporu novátorských myšlenek, které v *Katechismu* nacházíme, je tematizace vztahu památky a jejího okolí, resp. novostavby v památkově hodnotném prostředí, která směřovala k uvědomění si hodnot zakládajících urbanistické důvody pro zachování objektu. Ty v jeho pojetí zahrnují nejen význam stavby pro vzhled sídla nebo krajiny jako celku, ale též její cenu pro utváření prostoru a atmosféry příslušné ulice nebo prostranství. V odsudku demolice staré radnice v Pardubicích si tak všímá toho, že „(b)yla zničena ... k nezměrné škodě města, které bylo oloupeno nejen o cenné umělecké dílo, ale ztratilo touto demolicí skvělé, umělecky jednotné celkové působení hlavního náměstí“,¹¹ u drobné, jednoduše řešené barokní kapličky se sochou sv. Jana Nepomuckého ve štyrském Quenghofu oceňuje její význam „v celkovém obraze krajinného pohledu“.¹²

Umělecko-historické důvody pro ochranu kulturního dědictví nepovažuje Dvořák za jediné nebo nejdůležitější, přesto zůstává umělecká hodnota díla a jeho význam jako dokladu vývojové fáze daného slohu (uměleckého stylu) či jeho pozice v tvorbě určitého umělce v centru jeho pozornosti, když říká, že „(j)istě je pro dějiny umění nejdůležitější chránit před zničením památku starého umění jako prameny a zničení starého vynikajícího uměleckého díla nepochybně znamená nezměrnou ztrátu pro všechny, kteří zasvětili svůj život umění“.¹³ Relativizace významu těchto hodnot při komplexnějším pohledu na staré umění přitom spočívá v přesvědčení, že to, co je podstatné a obecně dostupné pro všechny, ať jsou vzdělaní a „rozumí umění“ nebo ne, je požitek, který nám poskytují umělecká díla „jako živoucí obsah celého našeho duchovního života“.¹⁴

Dvořákovo chápání uměleckých děl minulosti – a to nejen několika vynikajících prací, ale všeho, co může být považováno za společné kulturní dědictví – jako svého druhu média, které divákovi umožňuje navazovat kontakt a udržovat pouta se svým domovem či navštíveným místem, přitom neruší, ale ve své podstatě nutně implikuje význam historických hodnot děl a jejich souborů. Význam památky jako dokladu politických,

náboženských, hospodářských, sociálních a kulturních poměrů určité historické epochy a jejich regionálních specifik, jako připomínky významných dějinných událostí a jejich dobové reflexe či jako symbolu všeobecně sdílených hodnot určité sociální skupiny sice v daném pojetí ustupuje do pozadí, ale je s ním zároveň neoddělitelně spjat. V tomto kontextu lze potom vnímat tvrzení, že „(p)rostá venkovská kaplička, břečťanem obemknutá zřícenina, staré venkovské městečko nám mohou poskytnout nemenší potěšení než pyšná katedrála, knížecí palác nebo bohaté muzeum“.¹⁵ Praktickým důsledkem uvedeného přístupu je důraz kladený na ochranu drobných uměleckých děl („Drobné památky vyžadují často větší ochranu, než ty významné.“)¹⁶ a uměleckých děl regionálního a místního významu, a to všech historických slohů („Tak, jako nemůže být ochrana památek omezena jen na slavná umělecká díla, nesmí být také zúžena jen na ten nebo onen sloh.“)¹⁷ S tím rovněž souvisí pozornost, kterou Dvořák věnuje zachování lokální a historické osobitosti památek, která zaniká jejich modernizací či nahrazením „vzhledu a potřebám místa odpovídajícími“ novostavbami.¹⁸

Vedle památkových hodnot si *Katechismus* všímá i dalších hodnot uměleckých děl a jejich souborů, které dotvářejí jejich charakteristiku. V souvislosti s užitnou hodnotou díla apeluje na majitele a správce objektů, aby nečekali s potřebnými opravami „až škoda dosáh-

■ Poznámky

6 Alois Riegl, *Der moderne Denkmalkultus. Sein Wesen und seine Entstehung*, Wien-Leipzig 1903. Česky Alois Riegl, *Moderní kult památek*. Podstata a vznik, in: idem, *Moderní památková péče*, eds. Ivo Hlobil – Ivan Kruiš, Praha 2003, s. 8–75.

7 Max Dvořák, *Katechismus památkové péče*, Praha 2004, s. 39.

8 Viz Dvořák (pozn. 7), s. 45.

9 Ibidem, s. 40.

10 Ibidem, s. 33.

11 Ibidem, s. 104.

12 Ibidem, s. 171.

13 Ibidem, s. 27.

14 Ibidem, s. 28.

15 Ibidem, s. 28.

16 Ibidem, s. 29.

17 Ibidem, s. 29.

18 Do této kategorie patří i koncem 19. a na počátku 20. století časté necitlivé úpravy či demolice starých radničních a dalších veřejných budov. Tato touha po novosti a modernosti postupovala přitom jako obecný fenomén napříč regiony, bez ohledu na odlišný historický vývoj a tradice místa, stejně jako národnostní složení obyvatelstva a s tím související orientaci na rozdílná kulturní centra. Vedle Dvořákem uváděných radnic v Mostu, Pardubicích či Olomouci byly takto zbořeny nebo výrazně upraveny např. radniční budovy v Kolíně, Turnově nebo v Šumperku.

2

Obr. 2. Šumperk, stará radnice, před 1865, pohled od jihovýchodu. Zbořena v roce 1909. Reprofoto: soukromý archiv autora.

Obr. 3. Šumperk, nová radnice, 1920, pohled od jihovýchodu. Postavena na místě zbořené staré radniční budovy v letech 1910–1911. Reprofoto: soukromý archiv autora.

3

mi zahrnujícími vedle rieglovské hodnoty stárí i další obdobné dojmy a pocity, které „podobně jako krásy přrody mohou vyvolat v pozorovateli náladu povznášející se nad materiální starosti a snahy.“²³ Jejich syntézou, jako svého druhu nadstavba, vzniká nová univerzální estetická hodnota památek, která zaujímá v Dvořákově teorii památkové péče ústřední postavení.²⁴ Max Dvořák v této souvislosti v Katechismu uvádí: „Působení starých památek na fantazii a mysl [...] je vyvoláno konkrétním jevem, který se skládá ze spojení obecných uměleckých forem s lokálními osobními svěbytnostmi, s celým okolím a se vším, čím dějinný vývoj povýšil památku na charakteristický znak tohoto prostředí.“²⁵ Přesvědčením, že péči o památky je třeba založit na hodnotě, která je obecně a bezprostředně srozumitelná široké veřejnosti a duchovní prožitky z ní plynoucí jsou přístupné všem lidem, tak Dvořák navázal na svého učitele Aloise Riegla. Jde zároveň o jednu z nadčasových myšlenek Katechismu, které neztratily svoji aktuálnost ani v dnešní době a kniha tak pro nás i po sto letech od svého prvního vydání představuje cenný zdroj poznání a inspirace.

Jan UHLÍK

■ Poznámky

19 Viz Dvořák (pozn. 7), s. 40.

20 Ibidem, s. 28.

21 Ibidem, s. 47.

22 Ibidem, s. 41.

23 Ibidem, s. 27.

24 Srov. Ivo Hlobil, Alois Riegl a teorie moderní památkové péče, in: Alois Riegl, *Moderní památková péče*, eds. Ivo Hlobil – Ivan Kruiš, Praha 2003, s. 111.

25 Viz Dvořák (pozn. 7), s. 31.

Proběhl 5. ročník odborného semináře na téma Památky zahradního umění, jejich historie a současnost v zahradě vily Stiassni v Brně

V Metodickém centru moderní architektury v Brně, které sídlí v areálu prvorepublikové vily Stiassni, proběhl 5. ročník odborného semináře na téma *Památky zahradního umění, jejich historie a současnost*. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně, tentokrát ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži (MC ZK v Kroměříži), uspořádal 14. července 2016 již popáté odborný seminář věnovaný různým tématům souvisejícím s historickými zahradami. S ohledem na aktuálnost problematiky byl letošní ročník věnován stavebněhistorickým průzkumům památek zahradního umění a možnostem hodnocení historické kompozice zahrad a parků.

V úvodu setkání pozdravila přítomné tehdejší ředitelka MC ZK v Kroměříži Lenka Křesadlová. Na ni navázal garant a organizátor setkání Roman Zámečník z brněnského pracoviště NPÚ, který se ohlédl za uplynulými ročníky semináře a věnoval se aktuálně probíhajícím nebo v nedávné historii skončeným obnovám památek zahradního umění na jižní Moravě. Jde zejména o obnovu zahrady zámku v Mikulově, která byla dokončena podle projektu Ivana Otruby v roce 2015, a dokončení celkové obnovy městského parku na Špilberku v Brně ve stejném roce. Park na Špilberku, který je součástí národní kulturní památky *Hrad a pevnost Špilberk v Brně*, byl od roku 1983 v několika etapách postupně obnovován podle projektů Ing. Evy Damcové. V úvodní prezentaci také zazněla zmínka o přípravě unikátní obnovy zahrad tvořících součást NKP hradu Pernštejna.

V hlavním programu vystoupil zahradní architekt a vysokoškolský pedagog Přemysl Krejčířik s příspěvkem zaměřeným na architektonicko-historický průzkum památky krajinářské architektury. Na něj navázal zahradní architekt Ing. Radek Pavlačka ze společnosti Zahradní Olomouc s prezentací, ve které pojednal o strategickém využití stavebněhistorických průzkumů v památkové péči. Oba přednášející jsou hlavními autory nově vydané metodiky stavebněhistorických průzkumů památek zahradního umění.¹ Markéta Šantrůčková z Výzkumného ústavu Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví se zaměřila také na představení nově vydané metodiky věnované stavebněhistorickým průzkumům, archeologickým průzkumům a hod-

■ Poznámky

1 Přemysl Krejčířik – Miloš Pejchal – Radek Pavlačka, *Architektonicko-historický průzkum památky krajinářské architektury*, Brno 2015.